

DOI: 10.5281/zenodo.2648444

UDC Classification: 330.341

JEL Classification: O11

STATUS AND DEVELOPMENT OF INNOVATION ACTIVITY OF UKRAINIAN INDUSTRIAL ENTERPRISES

СТАН ТА РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Batyr S. Annaev

*Odessa National Polytechnic University, Odessa, Ukraine**Recieved: 23.01.2018*

Загальні темпи розвитку інноваційних процесів виробничих підприємств дозволяють в цілому судити про загальний стан економіки країни, і є наслідком соціально-економічних процесів і перетворень, що відбуваються в ній. В даний час економічна ситуація в Україні характеризується високим рівнем невизначеності і ризику в області подальшого розвитку виробництва, які в сукупності роблять значний вплив на здійснення інноваційної діяльності. Впровадження інновацій-них процесів у виробництво для сучасного стану підприємств є з одного боку обумовленою необхідністю, з іншого операцією, яка характеризується високим рівнем фінансового ризику. Варто відзначити, що економічна ситуація в Україні, яка склалася на даний момент як ніколи сприяє впровадженню нововведень і інновацій в реальне виробництво, це пояснюється тим, що економічна криза змусила інакше подивитися на стан підприємств в плані їх оснащення та відповідності вимогам необхідних для випуску якісної і конкурентоспроможної продукції та вкладення в інноваційні розробки, які в перспективі можуть виправдати себе за відносно короткий період.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблеми та перспективи здійснення інноваційної діяльності виробничими підприємствами України були досліджені багатьма науковцями, серед яких В.І. Захарченко, К.В. Ковтуненко, О.Є. Кузьмін, С.В. Філіппова та ін. Але для визначення теперішніх тенденцій розвитку інноваційної діяльності для підвищення конкурентоспроможності виробничих підприємств України та виявлення причин зменшення їх інноваційної активності потрібно подальше дослідження.

Метою статті є аналіз стану інноваційної діяльності виробничих підприємств України на основі статистичної інформації, виявлення основних тенденції розвитку та факторів, що перешкоджають активізації інноваційної діяльності виробничих підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження

Інноваційна діяльність зосереджена, головним чином, на виробничих підприємствах, оскільки

Annaev B.S. Stan ta rozvytok innovatsiynoi diyalnosti vyrobnichykh pidpriemstv Ukraїni.

В даній статті проведено аналіз стану та основних тенденцій розвитку інноваційної діяльності виробничих підприємств України за наступними напрямками: аналіз інноваційної активності та аналіз інноваційних витрат підприємств та джерел фінансування інноваційної діяльності. Проаналізовано показники інноваційної активності: кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю та реалізували інноваційну продукцію, впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництв інноваційних видів продукції на підприємстві. Проаналізовано структура витрат підприємств промисловості України за напрямками інноваційної діяльності та джерела фінансування інноваційної діяльності. Виявлено фактори, що перешкоджають активізації інноваційної діяльності виробничих підприємств України.

Ключові слова: виробничі підприємства, інноваційна діяльність, інноваційна активність, розвиток, динаміка

Annaev B.S. Status and development of innovation activity of Ukrainian industrial enterprises.

In this article the analysis of the state and main development trends of innovation activity of Ukrainian industrial enterprises is carried out in the following directions: analysis of innovation activity and analysis of innovative expenses of enterprises and sources of financing of innovation activity. Innovative activity indicators were analyzed: the number of enterprises engaged in innovation activity and implemented innovative products, introduction of new technological processes and development of innovative production productions at the enterprise. The structure of expenses of Ukrainian industrial enterprises according to directions of innovative activity and sources of financing of innovation activity were analyzed. The factors hindering the activation of innovation activity of Ukrainian industrial enterprises are revealed.

Keywords: industrial enterprises, innovative activity, innovative activity, development, dynamics

саме тут здебільшого реалізуються нові розробки як дослідних організацій, так і безпосередньо самих підприємств. Підприємства переробної промисловості за статистичними збірниками розглянуто як об'єкти статистичної інформації про інноваційну діяльність виробничих підприємств України.

Дослідження стану та розвитку інноваційної діяльності вітчизняних виробничих підприємств України проведено за наступними напрямками:

- аналіз інноваційної активності;
- аналіз інноваційних витрат підприємств та джерел фінансування інноваційної діяльності.

Інноваційна активність як комплексна характеристика інтенсивності здійснення інноваційної діяльності дозволяє динамічно діагностувати успішність здійснення інноваційних процесів. Одним із основних показників інноваційної активності є кількість підприємств, що займаються інно-

ваційною діяльністю та здійснюють наукові дослідження і розробки. Слід зазначити, що обстеження, представлені органами статистики, надають досить неоднозначну картину інноваційної активності. За результатами аналізу інноваційної активності підприємств України спостерігається негативна тенденція к зниженню кількості промислових підприємств України, що займалися інноваційною діяльністю. У 2016 р. у порівнянні з 2012 р. їх кількість зменшилася вдвічі (з 1679 од. до 834 од.). Однак їх частка в загальній кількості промислових підприємств збільшилася на 1,5% (з 17,4% до 18,9%). Незважаючи на зменшення кількості підприємств, які здійснювали наукові дослідження і розробки, на 43 од., їх частка в загальній кількості промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, збільшилася на 26,1% (з 28,2% до 54,3%) (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка кількості інноваційно-активних промислових підприємств
Джерело: складено автором за матеріалами [1-5]

За результатами аналізу інноваційної активності переробної промисловості України визначено, що у 2016 р. у порівнянні з 2012 р. вдвічі зменшилася кількість підприємств

переробної промисловості України, що займалися інноваційною діяльністю, але їх питома вага до загальної кількості збільшилася з 18,6% до 21,1% (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка кількості інноваційно-активних підприємств переробної промисловості України
Джерело: складено автором за матеріалами [1-5]

За даними Державної служби статистики України виділяються наступні напрями інноваційної діяльності: внутрішні НДР, зовнішні НДР, придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, інші зовнішні знання, інші. У табл. 1 представлено угруповання підприємств промисловості України за напрямками інноваційної діяльності. Визначено, що за період 2012-2016 рр. основним напрямком інноваційної діяльності для промислових підприємств України залишалось придбання машин, обладнання та програмного забезпечення. У 2016 р. у порівнянні

з 2012 р. майже вдвічі зменшилася кількість підприємств України, що витрачали кошти на цей напрям, але їх частка у загальній кількості промислових підприємств та підприємств переробної промисловості України збільшилася з 62,3% до 70,7% та з 60,5% до 68,9% відповідно.

Аналізуючи розподіл реалізованої інноваційної продукції за критерієм новизни, можна визначити, що у загальному обсязі домінує продукція, що була новою тільки для підприємств України (табл. 2).

Таблиця 1. Угруповання підприємств України за напрямками інноваційної діяльності, од.

Показник	2012р.		2013р.		2014р.		2015р.		2016р.		
	Промислові	Переробні	Промислові	Переробні	Промислові	Переробні	Промислові	Переробні	Промислові	Переробні	
Всього підприємств, що займалися інноваційною діяльністю	1758	1581	1715	1551	1609	1449	824	751	834	745	
з них витрачали кошти на	внутрішні НДР	214	207	215	215	189	185	151	145	232	222
	зовнішні НДР	134	115	144	95	94	79	70	57	103	93
	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	1096	956	1082	950	993	870	467	414	590	513
	інші зовнішні знання	87	78	85	77	83	71	32	25	74	72
	інші	625	563	593	542	140	499	210	19	368	343

Джерело: складено автором за матеріалами [1-5]

Таблиця 2. Групування підприємств України за реалізацією інноваційної продукції, од.

Показник	2012р.		2013р.		2014р.		2015р.		2016р.	
	Промислові	Переробні	Промислові	Переробні	Промислові	Переробні	Промислові	Переробні	Промислові	Переробні
Всього підприємств, що реалізували промислову продукцію	10089	8383	10189	8490	10010	8395	4767	3857	4416	3521
Всього підприємств, що реалізували інноваційну продукцію:	1037	1015	1031	1023	905	886	570	556	632	603
продукцію, що була новою для ринку	243	246	248	242	213	212	142	140	182	177
продукцію, що була новою тільки для підприємства	889	872	887	876	787	769	490	477	503	478

Джерело: складено автором за матеріалами [1-5]

Кількість підприємств промисловості України, що реалізували інноваційну продукцію, зменшилася у 2016 р. у порівнянні з 2012 р. на 39%, але їх питома вага у загальній кількості підприємств України збільшилася з 10,3% до 14,3%. Ситуація з реалізацією інноваційної продукції, що була новою для ринку, відзначається позитивною динамікою, питома вага промислових підприємств України, що її реалізували, збільшилася з 23,4% у 2012 р. до 28,8% у 2016 р. Кількість підприємств переробної промисловості України, що реалізували інноваційну продукцію, зменшилася у 2016 р. у порівнянні з 2012р. на 40,6%, але їх питома вага у загальній кількості підприємств переробної промисловості України збільшилася з 12,1% до 17,1%.

Також інноваційну активність характеризують показники впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництв інноваційних видів продукції на підприємствах (табл. 3).

Дані табл. 3 показують, що питома вага впроваджених нових технологічних процесів на підприємствах переробної промисловості змінюється хвилеподібно. Найменшим цій показник був у 2016 р. та складав 51,7%, найбільшим – у 2012 р. та складав 95,8%. Якщо за всіма промисловими підприємствами України визначається позитивна тенденція до збільшення кількості впроваджених нових технологічних процесів, у 2016 р. у порівнянні з 2012 р. зростання на 60%, то кількість впроваджених нових технологічних процесів на підприємствах переробної промисловості зменшилася на 14%.

Питома вага освоєних виробництв інноваційних видів продукції на підприємствах переробної промисловості зменшилася від 99,7% до 95,9%, але їх кількість у 2016 р. у порівнянні з 2012 р. збільшилася на 16,9%. За всіма промисловими

підприємствами України також визначається позитивна тенденція до збільшення кількості освоєних виробництв інноваційних видів продукції, у 2016 р. у порівнянні з 2012 р. зростання на 21,6%.

Таблиця 3. Впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництв інноваційних видів продукції підприємствами України

Назва	2012р.		2013р.		2014р.		2015р.		2016р.	
	Кількість од.	% у загал. к-ті	Кількість од.	% у загал. к-ті	Кількість од.	% у загал. к-ті	Кількість од.	% у загал. к-ті	Кількість од.	% у загал. к-ті
Впровадження нових технологічних процесів										
на підприємствах переробної промисловості	2096	95,8	1491	94,6	1518	87,1	1126	92,5	1804	51,7
на промислових підприємствах України	2188	100	1576	100	1743	100	1217	100	3489	100
Освоєння виробництва інноваційних видів продукції										
на підприємствах переробної промисловості	3394	99,7	3127	99,6	3602	98,4	3080	98,2	3968	95,9
на промислових підприємствах України	3403	100	3138	100	3661	100	3136	100	4139	100

Джерело: складено автором за матеріалами [1-8]

Для оцінки стану розвитку інноваційної діяльності використовується такий показник, як витрати на інновації. Аналізуючи загальний обсяг інноваційних витрат промислових підприємств України до 2014 р. можна визначити, що він мав динаміку до їх зниження та складав у цьому році 7695,9 млн. грн., але у 2015р. визначається позитивна тенденція до їх збільшення. Найбільший обсяг інноваційних витрат промислових підприємств України був у 2016 р. та складав 23229,5 млн. грн. Аналіз структури витрат за напрямками інноваційної діяльності показав, що промислові підприємства України основні витрати зосереджують на такому напрямку, як придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, на якої у 2016 р. було витрачено 85,4% загального обсягу інноваційних витрат та у порівнянні з

2012 р. їх обсяг зріс у 2,6 рази. На внутрішні та зовнішні науково-дослідницькі роботи витрачено 2457,7 млн. грн., 84% яких здійснені власними силами, у порівнянні з 2012 р. їх обсяг зріс у 2 рази, але ж витрати на інші роботи зменшились на 40,2%.

За результатами аналізу структури інноваційних витрат підприємств переробної промисловості визначено, що найменший обсяг загальних витрат на інноваційну діяльність визначається у 2014 р. та складав 6776,3 млн. грн., найбільший був у 2016р. та складав 21236,1 млн. грн. У 2016 р. витрати на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення у порівнянні з 2012 р. зросли у 4,8 рази, дослідження і розробки зросли у 1,6 рази, але ж витрати на інші роботи зменшились на 40,8% (рис. 3).

Рис. 4. Структура витрат підприємств переробної промисловості України за напрямками інноваційної діяльності

Джерело: складено автором за матеріалами [1-5]

За статистичними даними виділяються такі джерела фінансування інноваційної діяльності, як: власні кошти, кошти державного бюджету, кошти місцевих бюджетів, кошти позабюджетних фондів, кошти вітчизняних інвесторів, кошти іноземних інвесторів, кредити, інші джерела. За результатами аналізу фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України за період 2012-2016 рр. визначено множинність джерел фінансування, але власні кошти промислових підприємств все ж були основним джерелом фінансування інноваційної діяльності, спостерігається динаміка збільшення з 63,9% у 2012 р. до 94,9% загального обсягу фінансування

у 2016 р. Одночасно їх недолік є і основним фактором, що перешкоджає інноваціям. Дуже зменшився обсяг кредитів на інноваційну діяльність – з 21% у 2012 р. до 2,7% загального обсягу фінансування у 2016 р. Обсяг фінансування інноваційної діяльності за рахунок коштів іноземних інвесторів був високий тільки у 2012 р. і 2013 р. Іноземні інвестори та українські підприємці згодом стали втрачати інтерес до довгострокового розвитку вітчизняного виробництва [6-8]. Що стосується участі вітчизняних інвесторів та держави у фінансуванні інноваційного сектора, то воно найменш результативно (рис. 5).

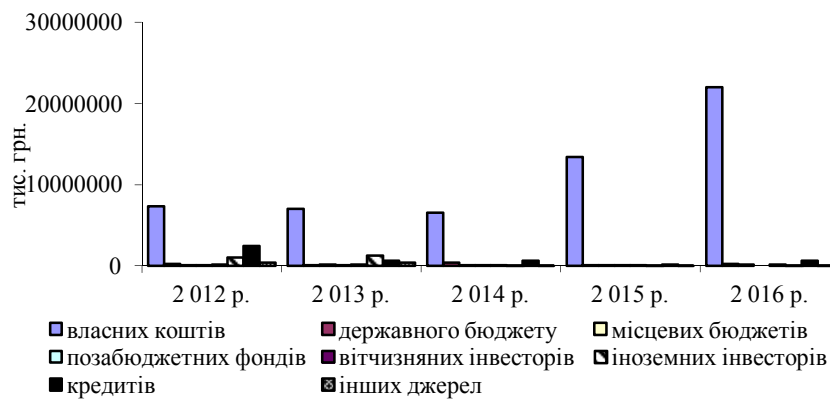

Рис. 5. Структура фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України за джерелами

Джерело: складено автором за матеріалами [1-5]

Власні кошти підприємств переробної промисловості також протягом 2012-2016 рр. були основним джерелом фінансування інноваційної діяльності, спостерігається збільшення з 80,6% у 2012 р до 91,4% загального обсягу фінансування у 2016 р. Значно зменшився обсяг кредитів на

інноваційну діяльність – з 7,6% у 2012 р. до 2,7% загального обсягу фінансування у 2016 р. Іноземні інвестори, вітчизняні інвестори та держава здійснили менший внесок в розвиток переробної промисловості України (рис. 6).

Рис. 6. Структура фінансування інноваційної діяльності підприємств переробної промисловості України за джерелами

Джерело: складено автором за матеріалами [1-5]

Отже, підбиваючи підсумки, можна відмітити, що Україна має великий потенціал стати однією з провідних країн, так як вона має вигідне економіко-географічне положення, значний ресурсний потенціал, великий внутрішній ринок тощо. Але розвитку інноваційної діяльності заважають наступні фактори: воєнні дії на сході країни, нездатність влади подолати чи хоча б зменшити корупцію, надто повільний процес проведення реформ економіки та державного управління, неконтрольована девальвація національної валюти, відтік капіталу з країни, зменшення зовнішньоторгівельної діяльності та обсягів промислового виробництва, відсутність продуманої валютно-курсової політики НБУ, відсутність рішучих дій з подолання зниження платоспроможності населення, орієнтація на впровадження і використання запозичених інновацій, переважно зарубіжних, а не створення власних [6-8].

Висновки

Отже, отримані результати статистичного аналізу стану та розвитку інноваційної діяльності вітчизняних виробничих підприємств констатують падіння якості інноваційної діяльності:

- відбувається зниження вдвічі кількості промислових підприємств, що здійснювали інноваційну діяльність, зокрема виробничих підприємств, що створювали власні інновації, впроваджували та використовували інновації інших підприємств, але їх питома вага у загальній кількості підприємств України має позитивну тенденцію до збільшення;
- відбувається значне зниження кількості промислових підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, зокрема виробничих підприємств, але їх питома вага у загальній кількості підприємств має позитивну тенденцію до збільшення в цілому по Україні. Аналізуючи розподіл реалізованої інноваційної

продукції за критерієм новизни, можна визначити, що у загальному обсязі домінує продукція, що була новою тільки для промислових підприємств України, але як позитивну тенденцію можна відзначити зростання частки підприємств, що реалізували продукцію, що була новою для ринку;

- визначається позитивна тенденція до збільшення кількості впроваджених нових технологічних процесів та освоєних виробництв інноваційних видів продукції за всіма промисловими підприємствами України, але у 2016р. у порівнянні з 2012р. кількість впроваджених нових технологічних процесів на підприємствах переробної промисловості зменшилася на 14%, а освоєних виробництв інноваційних видів продукції, навпаки, збільшилася на 16,9%.
- промислові підприємства України інноваційні витрати зосереджують на такому напрямку, як придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, на який у 2016 р. було витрачено 85,4% загального обсягу інноваційних витрат та у порівнянні з 2012 р. їх обсяг зріс у 2,6 рази, така ж тенденція визначається у підприємств переробної промисловості;
- суттєво знизилася інвестиційна роль держави, іноземних та вітчизняних інвесторів в інноваційному розвитку українських підприємств, фінансове забезпечення останніх підтримується власними коштами, вкладення яких в інноваційну діяльність в 2016 р. збільшилося у порівнянні з 2012 р. в півтора рази в цілому по Україні. Це свідчить про те, що незважаючи на відсутність зовнішньої фінансової підтримки підприємства зацікавлені здійснювати інноваційну діяльність та мають розраховувати виключно на власні фінансові ресурси.

Abstract

This article deals with the analysis the state of and main trends in the development of innovative activity of industrial enterprises of Ukraine is carried out in the following directions: analysis of innovation activity and analysis of innovative expenses of enterprises and sources of financing of innovation activity. Innovative activity indicators were analyzed: the number of enterprises engaged in innovation activity and implemented innovative products, introduction of new technological processes and development of innovative production productions at the enterprise. The structure of expenses of Ukrainian industrial enterprises according to directions of innovative activity and sources of financing of innovation activity were analyzed. The results obtained statistical analysis of the state and development of innovative activity of domestic industrial enterprises stating a drop in the quality of innovation activities: there is a significant decrease in the number of industrial enterprises engaged in innovation activities and implemented innovative products, but their share in total number of enterprises tends to increase; as a positive trend, one can note the growth of the share of enterprises that sold products that were new to the market; a positive tendency towards an increase in the number of introduced new technological processes and mastered productions of innovative types of products is determined; innovative expenses of industrial enterprises focus on the acquisition of machines, equipment and software; the investment role of the state, foreign and domestic investors in the innovative development of Ukrainian industrial enterprises substantially decreased, and the financial support of the latter is supported by own funds. The factors hindering the activation of innovation activity of Ukrainian industrial enterprises: military actions in the east of the country, corruption, uncontrolled devaluation of the national currency, outflow of capital from the country, reduction of foreign trade activity and volumes of industrial production, lack of a well-considered currency and exchange rate policy of the NBU,

absence of decisive action overcoming the decline in the solvency of the population, focusing on the introduction and use of borrowed innovations, mostly foreign, rather than creating their own.

Список літератури:

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – Оф. вид. – 287 с.
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. – К. Державна служба статистики України, 2014. – Оф. вид. – 314 с.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. – Державна служба статистики України, 2015. – Оф. вид. – 255 с.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – Оф. вид. – 257 с.
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2017. – Оф. вид. – 140 с.
6. Аннаєв Б.С. Інноваційна діяльність: особливості здійснення у сучасних умовах / Б.С. Аннаєв // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2014. – №4 (12). – С. 14-20.
7. Neykov S. The system changes of tax stimulation of industrial enterprises innovative development in the conditions of innovative economy formation: [моногр.] / S. Filyppova, S. Neykov, – Schweinfurt: Time Realities Scientific Group UG (haftungsbeschränkt), 2017. – 215 p.
8. Філіппова С.В. Розвиток інноваційно-орієнтованих машинобудівних підприємств і формування його потенціалу: [моногр.] / С.В. Філіппова, Л.Б. Боденчук, – Одеса: ОНПУ, ФОП Бондаренко М.О., 2016. – 215 с.

References:

1. Scientific and innovation activities in Ukraine (2013). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [in Ukrainian].
2. Scientific and innovation activities in Ukraine (2014). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [in Ukrainian].
3. Scientific and innovation activities in Ukraine (2015). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [in Ukrainian].
4. Scientific and innovation activities in Ukraine (2016). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [in Ukrainian].
5. Scientific and innovation activities in Ukraine (2017). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [in Ukrainian].
6. Annaiev, B.S. (2014). Innovative activity: peculiarities of implementation in modern conditions. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, №4 (12), 14-20 [in Ukrainian].
7. S. Filyppova, S. Neykov (2017). The system changes of tax stimulation of industrial enterprises innovative development in the conditions of innovative economy formation: [monohraf]. Schweinfurt: Time Realities Scientific Group UG (haftungsbeschränkt) [in Ukrainian].
8. Filyppova S.V., Bodenchuk L.B. (2016). Development of innovative-oriented machine-building enterprises and formation of its potential: [monohraf] Odesa: ONPU, FOP Bondarenko M.O. [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Аннаєв Б. С. Стан та розвиток інноваційної діяльності виробничих підприємств України / Б. С. Аннаєв // *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. – 2018. – № 1 (35). – С. 117-123. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/files/archive/2018/No1/117.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.2648444.

Reference a Journal Article:

Annaiev B. S. Status and development of innovation activity of Ukrainian industrial enterprises / B. S. Annaiev // *Economics: time realities. Scientific journal*. – 2018. – № 1 (35). – P. 117-123. – Retrieved from <https://economics.opu.ua/files/archive/2018/No1/117.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.2648444.

